

نوآوری‌های برنامه درسی در آموزش عالی کشاورزی

ترجمه و گردآوری:

دکتر رضا مومندی (عضو هیأت علمی دانشگاه بوعلی سینا)

مهندس فلیل میرزایی

مهندس مسعود سامیان

عادل اسماعیلی سالومحله

۱۳۹۱

عنوان و نام پدیدآور	: نوآوری‌های برنامه درسی در آموزش عالی کشاورزی / تألیف: رضا موحدی... (و دیگران).
مشخصات نشر	: همدان: سپهر دانش، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۷ ص: مصور.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۸۹۶۶-۷۴-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۴۷-۱۳۷].
یادداشت	: تألیف: رضا موحدی، خلیل میرزایی، مسعود سامیان، عادل اسماعیلی سالومحله.
موضوع	: کشاورزی--برنامه‌های درسی
موضوع	: برنامه‌ریزی درسی
موضوع	: کشاورزی پایدار
موضوع	: توسعه پایدار
موضوع	: دانش‌گاه‌ها و مدارس عالی--برنامه‌های درسی
شناسه افزوده	: موحدی، رضا. ۱۳۵۰-
رده بندی کنگره	: ۵۳۱/۸۵ / ۱۳۹۱ S
رده بندی دیویی	: ۶۳۰/۷۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳-۸۸۷۹

همدان: بلوار خواجه رشید- رویروی اداره گذرنامه- کوچه رضوی- نبش بن بست نیلوفر- انتشارات سپهر دانش

۰۹۱۸۲۱۵۱۳۴۶ - ۸۱۱- ۲۵۲۲۷۹۹

www.sepehrlib.com

نوآوری‌های برنامه درسی در آموزش عالی کشاورزی

رضا موحدی، خلیل میرزایی، مسعود سامیان، عادل اسماعیلی سالومحله

ناشر: ..... سپهر دانش

چاپ اول: ۱۳۹۱

تیراژ: ..... جلد ۱۰۰۰

چاپ و صحافی: ..... سیحان

طراحی جلد: ..... آپادانا

صفحه‌آرایی: ..... لیلا عواطفی اکمل

قیمت: ..... ۸۵۰۰ تومان

ISBN:978-964-8966-74-9

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

پیشگفتار

مقدمه

نیاز به آموزش در دنیای کنونی

فصل اول: ادبیات پایداری

پایداری چیست و چه چیز قابل پایداری شدن است؟ ۱

فصل دوم: پایداری و آموزش

کشاورزی و جهانی شدن ۵
دیدگاه‌هایی گوناگون درباره پایداری و آموزش ۷
پایداری در کشاورزی چارچوبی تحلیلی ۱۰
جامع‌نگری، گشایش دریچه‌ای جدید به مفهوم کشاورزی پایدار ۱۲
تفاوت‌های مربوطه به هستی‌شناسی ۱۴
تفاوت‌های معرفت‌شناسی ۱۴

فصل سوم: پایداری، تدوین برنامه درسی و یادگیری

پایداری و تحول آموزشی ۲۱
فرآیندهای تلفیق مباحث پایداری ۲۷
محتوای لازم برای گنجاندن در مباحث پایداری ۳۴
نتیجه‌گیری ۴۷

فصل چهارم: پاسخ‌های برنامه درسی به توسعه روستایی پایدار

پاسخ‌های برنامه درسی به توسعه روستایی پایدار ۴۹

فصل پنجم: فهرست اقدامات دانشگاه‌ها در خصوص توسعه روستایی پایدار

۵۳	فهرست اقدامات دانشگاه‌ها در خصوص توسعه روستایی پایدار

فصل ششم: مطالعه‌های موردی

۷۰	مدرک کارشناسی ارشد توسعه منطقه‌ای در دانشگاه کشاورزی چک، پراگ
۷۰	پیش زمینه
۷۱	نیروهای محرک خارجی
۷۳	ساختار و عملکرد رشته‌ی مدیریت عمرانی و توسعه روستایی
۷۵	برنامه درسی توسعه روستایی پایدار منطقه‌ای
۷۸	دوره کارشناسی ارشد رشته توسعه روستایی در دانشگاه دوبلین (ایرلند)
۷۸	شرح وظایف مؤسسه ارائه‌دهنده دوره توسعه روستایی
۷۹	ویژگی‌های کلیدی دوره
۷۹	تاریخچه‌ی دوره توسعه روستایی پایدار
۸۰	محدودیت‌های اصلی اجرای دوره توسعه روستایی پایدار
۸۱	راهبردهای کلیدی در اجرای دوره توسعه روستایی پایدار
۸۱	ارزشیابی و کنترل دوره توسعه روستایی پایدار
۸۲	برنامه‌های گسترش دوره‌های توسعه روستایی پایدار
۸۳	مقدمه‌ای بر دوره‌های توسعه روستایی در دانشگاه کوردوبا، اسپانیا
۸۵	ویژگی‌های اساسی دوره توسعه روستایی
۹۱	پیشینه برنامه درسی توسعه روستایی دانشگاه کوردوبا، اسپانیا
۹۲	محدودیت‌های اجرای برنامه درسی توسعه روستایی پایدار در دانشگاه کوردوبا
۹۳	نحوه ارزیابی و نظارت برنامه درسی توسعه روستایی پایدار در دانشگاه کوردوبا
۹۸	طرح‌های توسعه برنامه درسی توسعه روستایی پایدار در دانشگاه کوردوبا
۹۸	نتیجه‌گیری
۹۹	رشته بوم‌شناسی کشاورزی دانشگاه توچیا، ویترو، ایتالیا
۹۹	شرح مؤسسه ارائه‌دهنده این رشته
۱۰۰	ویژگی‌های اصلی دوره تحصیلی بوم‌شناسی کشاورزی

تاریخچه دوره تحصیلی بوم‌شناسی کشاورزی در دانشگاه توچیکا.....	۱۰۱
محدودیت‌های اصلی اجرای دوره تحصیلی بوم‌شناسی کشاورزی دانشگاه توچیکا.....	۱۰۲
راهبردهای کلیدی در اجرای دوره تحصیلی بوم‌شناسی کشاورزی.....	۱۰۲
طرح‌های گسترش دوره تحصیلی بوم‌شناسی کشاورزی.....	۱۰۳

فصل هفتم: معیارهای برنامه‌ریزی درسی

تغییر برنامه درسی با توجه به رویکرد عمل‌گرایی و تغییر ایدئولوژی.....	۱۰۵
موانع تلفیق برنامه‌ریزی درسی از دیدگاه نظام‌مند.....	۱۰۹
دیدگاه سیستمی در طراحی برنامه‌های آموزشی رشته توسعه روستایی پایدار.....	۱۱۲
ابزارهای روش شناختی.....	۱۱۴

فصل هشتم: مشارکت دانشگاه‌ها در تلفیق مباحث پایداری

مقدمه.....	۱۱۷
تجربه دانشگاه فنی کاتالونیا (UPC) در زمینه تلفیق توسعه پایدار.....	۱۱۹
ارزشیابی بین‌المللی.....	۱۲۰
فرآیند مشارکتی.....	۱۲۰
روش‌شناسی تحلیل FLA.....	۱۲۳
راهکارهای جلب مشارکت دانشگاه‌ها در به کارگیری مباحث توسعه پایدار.....	۱۲۶
نتیجه‌گیری.....	۱۳۳
کتابنامه.....	۱۳۷

پیشگفتار

واضح است که توسعه آموزش عالی به عنوان یکی از زیرساخت‌های توسعه هر کشور، از اهمیت فراوانی برخوردار است. در همین راستا توسعه آموزش عالی کشاورزی می‌تواند نقش مهمی در رشد کشاورزی ایفا نموده و دستیابی به توسعه همه‌جانبه و پایدار کشاورزی را تضمین نماید. با وجود تمامی توفیقات و با در نظر گرفتن شرایط کشور باید اذعان کرد که آموزش عالی کشاورزی در حال حاضر با چالش‌ها و تنگناهای متعددی روبه‌رو است. اشتغال نامناسب دانش‌آموختگان، عدم گرایش به پایداری در دروس کشاورزی، عدم ارتباط مؤثر بین بخش‌های آموزشی با کشاورزان، روش‌های آموزشی نامطلوب، عدم شناخت کافی دانشجویان نسبت به اهمیت و کاربرد رشته‌های کشاورزی و غیره از جمله این تنگناها می‌باشد. لذا آموزش عالی در حیطه کشاورزی باید متحول شده و به صورتی پویا و پایدار درآید.

از آنجا که آموزش عالی محور اصلی توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی هر کشوری است، بنابراین باید از جنبه‌های مختلف مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد تا بتوان از آن در پیش‌بینی و دستیابی به اهداف مورد انتظار کمک گرفت. یکی از این جنبه‌های مهم مبحث پایداری یا همان توسعه پایدار است. به طور کلی ارتباط بین آموزش عالی و توسعه پایدار حداقل در کشور ما موضوع بسیار جدید و در عین حال بحث‌برانگیزی است. در این دیدگاه انتظار می‌رود دانشگاه‌ها از یک طرف به رفع نیازهای اقتصادی و اجتماعی در آینده بپردازند و از طرف دیگر نقش خود را در رفع نیازهای آموزشی، پژوهشی و ارتقای فرهنگ و ارزش‌های اخلاقی افراد جامعه ایفا نمایند. به همین خاطر هست که در سال‌های اخیر اهمیت ویژه‌ای به مباحث آموزش سبز، آموزش عالی پایدار یا دانشگاه پایدار و تلفیق پایداری در دانشگاه‌ها معطوف گشته است.

موضوع کتاب حاضر پایداری و آموزش کشاورزی است که به عنوان یک نوآوری در برنامه‌های درسی کشاورزی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. در این خصوص نحوه برخورد

برخی دانشگاه‌های موجود در اتحادیه اروپا که در آنها دوره‌های آموزش عالی کشاورزی ارائه می‌گردد مورد مطالعه قرار گرفته است.

به طور کلی تلفیق الگوی پایداری و مباحث توسعه پایدار در دانشگاه‌های سراسر جهان به طور فزاینده و گسترده‌ای از دهه ۱۹۹۰ آغاز گردیده است. به گونه‌ای که اکثر مؤسسات آموزش عالی در جهت پیاده‌سازی و توسعه ادبیات پایداری و فعالیت‌های آموزش سبز از طریق توجه به مسائل زیست محیطی، برنامه‌ریزی درسی، تحقیقات، برقراری ارتباط با نهادهای دولتی، غیردولتی و خصوصی، اقدامات و عملیات ویژه‌ای انجام داده یا یانیه‌هایی در این خصوص صادر کرده‌اند.

با وجود گسترش برنامه‌ها و مباحث توسعه پایدار در دانشگاه‌ها ولی باز هم این موضوع در اکثر دانشگاه‌ها به عنوان یک ایده جدید و یک نوآوری مطرح می‌باشد. به همین خاطر فرآیند پذیرش و اشاعه آموزش عالی پایدار هنوز به عنوان موضوعی بحث‌برانگیز در اکثر دانشگاه‌ها دنبال می‌شود. بنابراین تلفیق پایداری در آموزش عالی به طور عام و آموزش عالی کشاورزی به طور خاص به دلیل پیش‌بینی و طراحی آینده از اهمیت بسیاری برخوردار بوده و نیازمند انجام مطالعات و بررسی‌های دقیق می‌باشد.

بی‌شک تدوین این نوشتار جز با حمایت‌های عزیزانی که در این مسیر ما را همراه بودند امکان‌پذیر نبود، بر این اساس بر خود لازم می‌دانیم از همه بزرگوارانی که به نحوی در پدید آمدن این کتاب به ما کمک نمودند، قدردانی نماییم.

شهرچمان- آذرماه ۱۳۹۱

مقدمه

آموزش نهادی است، بازتاب‌دهنده مسائل جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم و به نوعی حمایت‌کننده جامعه می‌باشد. بنابراین خیلی عجیب نیست که برخی از معضلات جامعه در مدرسه و دانشگاه‌ها دیده می‌شود؛ در حالی که برعکس این قضیه نیز صادق است یعنی کمی‌ها و کاستی‌های آموزشی نیز خود را در جامعه به صورت معضلاتی نشان می‌دهند. دنیای ما با سرعتی شتابان در حال تغییر است. این تغییرات می‌توانند هم باعث نابودی انسان شده و هم سکویی برای رشد و پیشرفت بشر گردد، پس می‌توان این چالش را به صورتی فردی و یا تعاملی برای تأثیرگذاری روی این تغییرات، با استفاده از آگاهی یافتن از دنیای اطراف و نیروهایی که روی آن تأثیر می‌گذارد، لحاظ کرد. آموزش، صرفاً به منظور انتقال دانش و افزایش مهارت نیست، بلکه به منظور کمک به آحاد مردم جهت در اختیار گرفتن زمام امور زندگی خود در دنیای اطراف نیز به کار برده می‌شود. بخشی از آموزش که به توسعه انسان مربوط می‌شود، شامل آموزش کشاورزی و توسعه روستایی است؛ که اگر ما قصد غلبه بر چالش‌های حال و آینده را داشته باشیم، باید مورد دقت نظر و مذاقه قرار گیرد.

نیاز به آموزش در دنیای کنونی

ما در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که به سرعت در حال تغییر است. پیشرفت‌های فن‌آوران، دائماً در حال تغییر دادن رویکردهایی هستند، که ما در مشاغل‌مان به کار می‌بریم، در به دست آوردن غذا استفاده می‌کنیم، در استخراج مواد خام از درون زمین به کار برده و نیز در ایجاد رابطه با دیگران استفاده می‌نماییم. با وجود این تغییرات در زندگی، جامعه و محیط طبیعی ما نیز در حال دگرگونی است. به نظر می‌رسد، ما قادر نباشیم که

پیش‌بینی کنیم چگونه این تغییرات، مستقیماً ما و محیط اطرافمان را تغییر می‌دهد. اگر چه پیشرفت‌های فن‌آورانه، زندگی بسیاری از انسان‌ها را بهبود بخشیده، ولی در امور بسیاری از مردم هم اختلال ایجاد کرده است. در ملل فقیر دنیا، فن‌آوری نامناسب در نظم فرهنگی و اجتماعی اختلال ایجاد می‌کند، روی محیط زیست تأثیر منفی گذاشته و منابع طبیعی را تخریب می‌کند. اگر ما نقشی مؤثر در تصمیم‌گیری در مورد اینکه تغییر چگونه و به چه دلیل رخ می‌دهد، نداشته باشیم، آن [تغییر] می‌تواند مخرب و مضر باشد.

ناسیت^۱ تغییر را توصیف کرد که این تغییر در جوامع غربی، برگرفته از صنعت یا اطلاعات بود. در این حوزه اطلاعات، منبعی نامحدودی بوده؛ که با سرعتی بسیار زیاد و در حجمی وسیع از اقصای نقاط دنیا به سمت ما گسیل می‌شود. مادامی که اطلاعات با حجمی روزافزون در حال حرکت و انتشار باشد، فرصت برقراری ارتباطات، افزایش قابل توجهی خواهند داشت. این فرصت‌ها باعث می‌شود که شیوه‌های تبادل اطلاعات بهبود یافته و این امر، بر نگرش افراد نسبت به محیط اطرافشان تأثیرگذار خواهد بود. قدمت اطلاعات به آن اندازه نیست که مردمان و ملل مختلف را به منظور حل مشکلات دور هم گرد آورد. مشکلات بوم‌شناسی از قبیل آلودگی ذخایر آب، وجود فاضلاب‌های شیمیایی و گرم شدن کره زمین، اغلب به علت غفلت و نابرابری^۲ ایجاد می‌شود (استفاده بیش از حد از ذخائر آب و منابع طبیعی اکثراً توسط کشاورزانی که دارای تمکن مالی بیشتری بوده و توان بهره‌برداری و تبدیل این منابع را به محصولات دارند، اتفاق می‌افتد. این امر موجب می‌گردد، سطح زندگی افراد یاد شده بالاتر رفته، شکاف اجتماعی بیشتر شده و نابرابری بیشتری ایجاد گردد). ما در محیط بیوفیزیکی محدودی زندگی می‌کنیم که این محیط، محدودیت‌هایی را به انسان تحمیل می‌کند.

---

1. Naisbitt, 1982

2. Inequality